

gerekse yurt dışında bu destansı eseriyle tanınmıştır. Kitabın yazımını babası Raca Ahmed'in planladığı ve onun vefatının ardından oğlu tarafından devam ettirildiği söylenir. 1858'de telifine başlanan eser 1866'da tamamlanmıştır. Bugiler'in ve Malaylar'ın en önemli kaynaklarından kabul edilen eser, önce Bugi kökenli denizci ve tüccar ailelerin XVII. yüzünün sonlarından XIX. yüzünün ortalarına kadar Güney Sulavesi'den diğer Malay-Endonezya adalarına gerçekleştirdikleri göçler ve oralardaki hayatları ele alır. Cohor-Riau Sultanlığı'nın yaklaşık 200 yıllık tarihiyle bu sultanlığın daha geniş Malay dünyasıyla olan ilişkilerini konu edinir. Raca Ali Hacı, günümüz tarihçilik usullerine göre kaleme aldığı eserinde Malay tarihini modern yaklaşımıyla anlatır; mitolojiden uzak gerçek tarih bilgiler verir. Olaylar kronolojik sıraya göre kaydedilir ve yararlanılan eserlerin çoğu belirtilir. Cohor, Riau, Selangor, Kalimantan ve Sumatra'nın tarihi hakkında en değerli çalışmalarдан biri sayılan kitap aslında Riau, Siak ve Kalimantan'daki saray kütüphanelerinde yer alan yazmalara dayanır. Kitapta devlet başkanının seçimi ve tahttan indirilmesi gibi konularda Sünni anlayışa uygun fikirler yer alır. Cohor Sultanı Ebû Bekir'in kızı Tengku Fâtima'nın elindeki yazma nüsha 1932'de Richard Winstedt tarafından neşredilmiştir, daha sonra birçok baskısı yapılan eser üzerinde Virginia Matheson, Bakker Hatta, Jalal Ahmad, Hasan Junus, Moh. Zulham Al-Syahdian gibi araştırmacılar çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Eser Virginia Matheson ve Barbara Watson Andaya tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (*The Precious Gift*, New York 1982). **7. Silsilah Melayu dan Bugis.** 1865'te yazılan eser (Singapur 1911), XIX. yüzyılda Penyengat racalarının atalarını oluşturan beş önemli Bugili liderin tarihî tecrübelerini, ayrıca Sumatra, Kalimantan ve Malay yarımadasının son iki yüzyıllık tarihini konu edinir. **8. Syair Sinar Gemala Mustika Alam.** Hz. Peygamber'in hayatına dair olup çocuklar için yazılmış manzum siyer kitabıdır (Penyengat 1893). **9. Syair Kitab al-Nikah** (*Syair Hukum Nikah*, *Syair Suluh Pegawai*). İslâm'da kadın-erkek ilişkilerinin anlatıldığı, erkeklerde evlilik hakkında tavsiyeler içeren manzum eser 1866'da yazılmıştır (Lingga 1889). **10. Sultan Abdul Muluk.** Müellifin ilk yazdığı şiir kitaplarından olup 1847'de Roorda van Eysinga tarafından neşredilmiştir (Batavia 1847). **11. Syair Siti Sianah.** Kadınların eğitimi ve özgüvenlerinin geliştirilmesiyle ilgili olan kitapta kadınların ev işlerinde rehber

edinecekleri hususlar ve kocalarına karşı sorumlulukları ele alınır (Singapur 1923). Raca Ali Hacı'nın H. von de Wall'a gönderdiği mektuplar Hollanda'da 1994'te Jan van der Putten ve Al Azhar tarafından neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Raja Ali Haji, *The Precious Gift (Tuhfat al-Nafis)* (trc. V. Matheson – B. W. Andaya), Kuala Lumpur 1982; Mohd. Taib Osman, "Raja Ali Haji of Riau: A Figure of Transition or the Last of the Classical Pujanggas?", *Bahasa Kesustraan dan Kebudayaan Melayu: Essei-Essei Penghormatan kepada Pendita Zaba* (ed. S. M. N. al-Attas), Kuala Lumpur 1976, s. 136-160; B. W. Andaya – V. Matheson, "Islamic Thought and Malay Tradition: The Writings of Raja Ali Haji of Riau (ca. 1809 – ca. 1870)", *Perceptions of the Past in South East Asia* (ed. A. Reid – D. Marr), Singapore 1979, s. 108-128; Hasan Yunus, *Raja Ali Haji: Budaywan di Gerbang Abad XX*, Pekanbaru (Riau) 1988; a.mlf. v.dgr., *Raja Ali Haji dan Karya-Karyanya*, Pekanbaru (Riau) 1996; Abu Hassan Sham, *Puisi-Puisi Raja Ali Haji*, Kuala Lumpur 1993; *Di Dalam Berkekalan Persahabatan-In Everlasting Friendship: Letters from Raja Ali Haji* (ed. J. van der Putten – Al Azhar), Leiden 1995; V. Matheson, "The Tuhfat al-Nafis: Structure and Sources", *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*, CXXVII/3, Leiden 1971, s. 375-392; a.mlf., "Pulau Penyengat: Nineteenth Century Islamic Centre of Riau", *Archipel*, sy. 39, Paris 1989, s. 153-171; a.mlf., "Ali Haji, Raja", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2007, fas. 2, s. 102-105; A. H. Johns, "Tuhfat al-Nafis: Not a Precious Gift?", *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*, CXLI/2 (1992), s. 319-323; Al Azhar – J. van der Putten, "Four Malay Letters from Raja Ali Haji to Von de Wall", a.e., CXLVIII/3-4 (1992), s. 521-528; Alimuddin Hasan Palawa, "The Penyengat School: A Review of the Intellectual Tradition in the Malay-Riau Kingdom", *Studia Islamika*, X/3, Jakarta 2003, s. 95-123; Moch. Syarif Hidayatullah, "Bustân al-Kâtibîn: Kitab Tata Bahasa Melayu Pertama Karya Anak Negeri", *Thaqâfiyyât: Jurnal Ilmu Budaya*, XIII/1, Yogyakarta 2012, s. 1-34; "Raja Ali Haji", *Ensiklopedia Islam Supplement* 2, Jakarta 1999, s. 120-122.

 İSMAİL HAKKI GÖKSOY

RÂCİHÎ, Abdûh

(عبده الراجحي)

Abduh Ali İbrâhîm er-Râcîhî
(1937-2010)

Misriî dil âlimi.

Kuzey vilâyetlerinden Dekâhîye'de doğdu. Kur'an'ı ezberledikten sonra orta ve lise öğrenimini aynı şehirde tamamladı. 1959'da İskenderiye Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Ardından aynı bölümde asistan olarak görev'e başladı. 1963'te Menhecü *İbn Cinnî fi kitâbihî'l-Muhtesib* adlı çalışmasıyla yüksek lisansını ve 1967'de *el-Lehecâtu'l-*

'Arabiyye fi'l-ķîrâ'ati'l-Kur'âniyye adlı teziyle (Kahire 1968) doktorasını bitirdi. 1977'de profesörlüğe yükseldi, daha sonra birçok idarî görev üstlendi. Bunlar arasında Arap Dili Bölümü başkanlığı, Edebiyat Fakültesi dekanlığı, Yabancılara Arapça Eğitim Merkezi müdürlüğü, Dil Araştırmaları ve Tercüme Enstitüsü müdürlüğü sayılabilir. İdarî görevlerdeki başarısı ve akademik çalışmaları Mısır dışında da tanınmaya başlandı. Bir süre Beyrut Arap Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığı ve Suudi Arabistan İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi Yabancılara Arapça Eğitimi Öğretmenlerini Yetiştirme Bölümü başkanlığı yaptı. Yemen San'a Üniversitesi ile Almanya Erlangen Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak ders verdi. Yunanistan, Fas, Küveyt ve Malezya gibi ülkelerde düzenlenen birçok kongre ve sempozyuma katıldı. 2003 yılında Kahire Dil Kurumu üyeliğine seçildi. Edebiyat dalında Mısır devlet takdir ödüllüne lâyik görüldü. İngilizce ve Almanca bilen Râcîhî, İskenderiye'de bulunan Goethe Enstitüsü'nde ders okuttu. Arap ve Avrupa ülkelerindeki üniversitelerde lisansüstü tez danışmanlığı yaptı ve çok sayıda akademisyenin yetişmesine ön ayak oldu. Kazakistan üniversitelerinde Arap dili bölgülerinin açılması çalışmalarına katıldı. 26 Nisan 2010 tarihinde İskenderiye'de vefat eden Râcîhî, Arap dünyasında din, dil ve kültür bilincini yeni nesillere aktaran ikinci kuşaktan sayılır. Özellikle dil alanında yaptığı çalışmalarla yeni bakış açılarına ve metotlara ışık tutmuş, Arap dil biliminin canlandırılmış, Kur'an-ı Kerîm'in doğru anlaşılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır.

Eserleri. 1. *Fihrisü mahṭūṭâ'i'l-Mescidi'l-Āḥmedi bi-Tanṭâ* (İskenderiye 1964, Ali Sâmî en-Neşşâr ve Celâl Ebû'l-Fütûh ile birlikte). 2. *et-Taṭbîku'n-naḥvî* (Beyrut 1972, 1420/1999). Klasik nahiv kitaplardan farklı olarak daha basit bir dille ve günümüz insanına hitap eden bir üslûpla kaleme alınmış bir eserdir. Yazar eski terminolojiyi korumakla birlikte terimlere açıklık getirmiştir ve örnekler vermiş, ayrıca her konunun sonuna Kur'an-ı Kerîm'den örnekler koyarak cümleler üzerinde uygulamalı alıştırmalar yapmıştır. Eser günümüzde birçok eğitim kurumunda ders kitabı olarak okutulmaktadır. 3. *Fik-hü'l-luġa fi'l-kütübî'l-'Arabiyye* (Beyrut 1392/1972, 1974, 1977). Eserde Araplar ve Batılılar tarafından dil bilimi alanında yapılan çalışmalar ele alınmaktadır. Özellikle Araplar'ın ortaya koyduğu dil bilimiyle ilgili eserler arasında İbn Fâris, Ebû Mansûr es-

Abdurrahim Er-Râcihi

Seâlibî ve İbn Cinnî'nin çalışmalarına dikkat çekilmiştir, bu kitapların metodolojisi ve terminolojisinin açıklanmasına önem verilmiştir. 4. *Nuşûs min Kitâbi'l-Hâşâ'iş* (Kahire 1972). Bu eserde müellifin İbn Cinnî'nin *el-Hâşâ'iş*'inden yaptığı seçimler yer almaktadır. 5. *et-Taâbiķu's-şarfî* (Beyrut 1973, 2000). Nahiv ilgili eserinde kullandığı uygulamalı metodu bu çalışmada da kullanılan yazar eserini fiil, isim ve i'lâl-ibdâl başlıklarında incelemiştir. 6. *Dürûs fi şurûhi'l-Elfiyye* (Beyrut 1977). İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinin İbn Hisâm en-Nahvî, Bahâeddin İbn Akil ve Üşmûnî gibi âlimler tarafından yapılan şerhlerinden fiil cümlesine yönelik konuların seçildiği bu eserde öğrencilerin metodolojiyle ilgili bilgilerinin arttırılması amaçlanmıştır. 7. *Dürûs fi'l-meżâhibi'n-naħviyye* (Beyrut 1978, 1980). Nahiv mektepleri ve temsilcilerinin tanıtıldığı eserde her mektebe ait çalışmalarдан örnek metinler seçilerek açıklanmıştır. 8. *el-Luġâ ve 'ulûmu'l-müctemâ* (Beyrut 1978). Dil sosyolojisine dair bir çalışmıştır. 9. *en-Nâħvü'l-`Arabî ve'd-dersü'l-hadîs* (Beyrut 1979). Eserde modern dil bilimi teorileri ışığında geçmişte nahiv ilminde uygulanan metodlar ele alınmış ve karşılaştırmalar yapılmıştır. 10. *Dürûs fi'l-i'râb* (I-VI, Beyrut 1984-1990). Râcihi bu eserini nahiv ilminin daha iyi anlaşılmasına için kaleme almış, Kur'an-ı Kerîm'den seçtiği sûrelerin dil özellikle rini ve i'râb kaidelerini seviyelerine göre altı bölüm halinde açıklamıştır. 11. *'ilmü'l-luġati't-taâbiķi ve ta'limü'l-`Arabiyye* (İskenderiye 1990, 1995). Eserde dil bilimin temel ilke ve kavramları basit bir dille Arap okuyucusuna aktarılmış, Arapça öğretiminde dil biliminin katkısı üzerinde durulmuştur. 12. *el-`Arabiyye-tü'l-câmi'iyye li-ǵayri'l-müteħâssisîn* (Beyrut 2007). Üniversitelerde yabancı dile eğitim alan öğrenciler için kaleme alınan eserde konuşma, tartışma, ilmi makale, okuma ve yazma gibi konular ele alınmıştır. 13. *Muħâdarât fi'l-eğebi'l-muķāren* (Beyrut 2008). Râcihi'nin üniversite

sitede verdiği mukayeseli edebiyatla ilgili derslerin notlarından oluşmaktadır. Bu çalışmada mukayeseli edebiyatın tarihçesi ve Batı'daki örnekleri ele alınmış, ardından Arap edebiyatından metinler seçilerek uygulamalar yapılmıştır.

Râcihi'nin İsrail ile Mısır, Suriye ve Ürdün arasında 1967'de meydana gelen savaştan sonra kaleme aldığı eş-Şâḥsiyyetü'l-İsrâ'iyye ile (Kahire 1968) 'Abdullah b. Mes'ûd (Kahire 1970) adlı biyografik bir çalışması da vardır. Bunun yanı sıra *Hiraḳlitus: Feylesûfi't-teğayyür ve egeruhu fi'l-fikri'l-felsefi* (Philip Ellis Wheelwright, *Heraclitus*, Kahire 1968, 1996, Ali Sâmî en-Nesşâr ve Muhammed Ali Ebû Reyyân ile birlikte), *Üsusu ta'lîmi'l-luġât ve ta'allûmihâ* (Douglas Brown, *Principles of Language Learning and Teaching*, Beyrut 1994, Ali Ahmed Şa'bân ile birlikte) adlı kitap çevirileri, çeşitli konularda yazdığı makaleleri ve bildirileri de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehdi Allâm – M. Hasan Abdülazîz, *el-Mecma'iyyûn fi hamse ve seb'ine 'âmen* (1351-1428h./1932-2007m.), Kahire 1428/2007, s. 476; Kemâl Bîr, "Kelimetü'l-Mecma" fi istikbâli'l-üstâz ed-Duktûr "Abduh 'Ali er-Râcihi", *MMLA*, sy. 100 (1424/2003), s. 140-154; a.mlf., "Kelimetü'l-Mecma" fi te'bîni'd-Duktûr "Abduh er-Râcihi", a.e., sy. 120 (1431/2010), s. 233-237; Muhammed el-Cevvâdî, "Kelimetün uhrâ fi te'bîni'l-fakîd", a.e., sy. 120 (1431/2010), s. 245-249; Şerîf eş-Şerîkâvî, "Üstâzü'l-'allâme ed-Duktûr "Abduh er-Râcihi" (<http://sherifalsharaway.blogspot.com.tr/2010/06/blog-post.html>); Hâlid Fehmî İbrâhim, "Fî Risâhi'd-Duktûr "Abduh er-Râcihi" (<http://www.ahlalhdeeth.com/vb/showthread.php?t=209304>); Riyâd b. Hasan el-Havvâm, "Şeyhü'l-`Arabiyye fi Mîṣr "Abduh er-Râcihi" (<http://www.alriyadh.com/2010/05/14/article525534.html>); Mahmûd Abdüssârmed el-Ceyyâr, "Kelimé ve küleyme mükteṭafe min kelâmi "Abduh er-Râcihi" (<http://www.mbt3th.us/vb/forum25/thread432799.html>); a.mlf., "Makâlatü'l-üstâz "Abduh er-Râcihi" (<http://www.ansarsunna.com/vb/showthread.php?t=34987>); Süleyman Abdülmün'im, "Abduh er-Râcihi: Hâbbe uhrâ tenferî" (http://sherifalsharaway.blogspot.com.tr/2010/07/blog-post_8477.html).

ÖMER İSHAKOĞLU

RAMAZAN ABDÜTTEVVÂB

(رمضان عبدتوباب)

(1930-2001)

Mısırlı Sâmî diller uzmanı,
Arap dili ve edebiyatı âlimi,
nâşir.

21 Şubat 1930 tarihinde Mısır'ın Kal'yûbiye vilâyetinin Kalyûb köyünde doğdu. Doğduğu ayın adı kendisine isim olarak verilmiştir. İlkokulun ardından Ezher'deki

Din Enstitüsü'ne girmeye hazırlanırken hafızını tamamladı. Bu enstitüde sarf, naħiv, fıkħ, tefsir, hadis gibi ilimleri okudu. İlk yıl İbn Mâlik et-Tâ'i'nin Arap grameriyle ilgili bin beyitlik *el-Elfiyye*'sini ezberledi. Daha sonra Ezher'deki Dârülulûm Fakültesi'ne girdi. Burada bilim felsefesi uzmanı İbrâhim Enîs, Arap grameri uzmanı Abbas Hasan gibi hocalardan ders aldı. Tatillerde edebiyata dair kitapların yanı sıra Mustafa Sâdîk er-Râfiî, Abbas Mahmûd el-Akkâd, Tâhâ Hüseyin'in eserlerini okudu, her asırdan pek çok Arap şîri ezberledi ve öğrenim hayatında üstün başarı gösterdi. 1956 yılında Dârülulûm Fakültesi'nden mezun oldu. Bir yandan tâyin edildiği Kahire'deki Nukrâşî Lisesi'nde Arap dili ve İslâmî terbiye öğretmenliği yaparken diğer yandan yüksek lisans hazırlık sınıfına kaydoldu. Dârülulûm Fakültesi asistanlık kadrosuna başvurmayı düşündürken fakültenin Almanya'ya doktora öğrencisi göndereceğini öğrenince Münih Üniversitesi'ne gönderildi. Orada Almanca, Fransızca, Farsça ve Türkçe dahil çeşitli diller öğrendi. Dil araştırmalarında Johann W. Fück, Hans Wehr, Hellmut Ritter ve Rudolf Sellheim gibi hocalardan faydalandı, aynı zamanda bunlarla İslâm üzerine tartışmalar yaptı. Münih Üniversitesi'nde Sâmî dilleri alanında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını beş yılda tamamlayıp 1963'te Mısır'a döndü ve ardından Aynışems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak tâyin edildi. Daha sonra doçent ve profesör oldu. Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığında ve iki defa dekanlık görevinde bulundu. Frankfurt, Riyad Muhammed b. Suûd, Ümmüdürrman, San'a, Fas, Mîknâs, Kosantîne (Cezayir) Emîr Abdulkâdir, Mûte (Ürdün) üniversitelerinde misafir profesör olarak çalıştı. Ulusal ve uluslararası birçok toplantıya, kongre ve sempozyuma katıldı. Bunlar arasında Uluslararası Şarkiyat Araştırmaları Cemiyeti, Alman Şarkiyat Cemiyeti, Irak İlim Akademisi Arap Dili Uzmanları Cemiyeti, Arap Lehçeleri Cemiyeti, Celâleddin es-Sûyûtî Cemiyeti ve Uluslararası Tâhâ Hüseyin Cemiyeti sayılabilir. Yıllarca sürdürdüğü akademik görevleri sırasında çok sayıda öğrenci yetiştiren Ramazan Abdüttevvâb Mısır ya-nında Arap ülkeleri ve Avrupa'da da yüksek lisans ve doktora tezleri yöneltti. Son derece mütevazı ve cömert bir kişiydi. Günlük mesaisinin çoğunu öğrencilerileyle geçirir, evini ve zengin kütüphanesini çeşitli ülkelerden gelen talebelere daima açık tutar, onlara kendi elleriyle hazırla-